

Іван Ярмошик
доктор історичних наук,
доцент, завідувач
кафедри спеціальних історичних
наук та правознавства
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

ПАВОЛОЧ - МІСТО КОЗАЦЬКЕ

с. Паволоч Попільнянського району

Серед населених пунктів краю, історія яких пов'язана з діяннями українського козацтва, в першу чергу слід згадати Паволоч, нині село Попільнянського району.

Відомий історик Л. Похілевич пояснює походження його назви від слова «паволока», що у стародавніх слов'ян означало шовкову або взагалі дорогоцінну тканину. Територія села була здавна заселена людьми. Широко відомим є поселення трипільської культури в околицях Паволочі. З історичних документів місто відоме з XVI століття як власність Остафія Дашковича, до речі, уродженця міста Овруча. Він був одним з перших козацьких ватажків, старостою канівським та черкаським. На чолі козацьких загонів не раз зупиняв татарські набіги, робив успішні походи в Крим.

Паволоч була досить сильно укріпленим містечком. Центр його з трьох боків був оточений рікою Роставицею і струмком Паволочкою, а з четвертої — високим валом з дубовим частоколом та ровом. На певній відстані від містечка знаходився високий курган, де в часи небезпеки стояв вартовий козак з віхою для подачі сигналу про ворожий напад. В середині XVII століття в Паволочі нараховувалось 754 двори. Для порівняння зазначимо, що в цей же час у Фастові було 500 дворів, Чуднові — 607. Приблизно стільки ж налічувалось у Житомирі та Вінниці. В період Визвольної війни 1648—1654 рр. міста Паволоч, Вінниця, Брацлав та інші пункти становили другу лінію оборони українських земель.

В Паволочі зупинявся зі своїм штабом Богдан Хмельницький в грудні

1648 року, повертаючись із походу в західноукраїнські землі, із-під Замостя. Тут він познайомився з місцевим священиком Шрамком, який пізніше став полковником і хоробро бився за незалежність рідної землі. Богдан Хмельницький не раз бував у Павлочі. Саме тут він одержав трагічну звістку про поразку в битві під Берестечком. Захоплений у полон татарським ханом, він не знав про перебіг бою, а хан не повідомляв про його результати. Гетьман звільнився від опіки хана Іслам-Гірея під Любаром і в липні 1651 р. прибув до Павлочі. Тут він зібрав 3 тис. злотих для платні мурзам і тут же полковник Адам Хмелецький повідомив про наслідки Берестецької битви. Саме в Павлочі Б. Хмельницький зробив перші кроки по організації оборони України від наступаючих польсько-литовських військ, по відновленню української армії. Після від'їзду гетьмана з міста велику активність у формуванні козацьких загонів розгорнув тут полковник Г. Кучевич-Миньківський. Проте міська верхівка не підтримала заходи полковника, через що він змушений зі своїми однодумцями податись до Б. Хмельницького. Лі частина козаків його пілку вступила в околицях міста в бій з ворогами, проте зазнала поразки і теж відступила. В Павлочі в липні-серпні 1651р. перебував і зверхник польського війська М. Потоцький, готуючись до наступу на козаків. Саме в Павлочі помер і похоронений 13.08.1651 р. заклятий ворог українського народу І. Вишневецький.

Населення міста не раз зі зброєю в руках виступало проти гнобителів. Історичні документи донесли до нас скаргу пана Остафія Стрибиля, датовану 1618 роком, па жителів Наволочі, Верхівці, Ходоркова, Корнипа та інших сіл про те, що вони «...зобравши людей свовольных до килька сот войск... гвалтовне па маестности и дома шляхецкие, яко неприятель заграничный штурмами, добуваючи през огонь до кгрунту зносячи». У травні 1663 року Паволоцький полковник Іван Попович, син священника з Ходоркова, очолив народне повстання проти польської шляхти, що поверталась у свої маєтки. Повстання охопило значну територію, в Павлочі формувались загони озброєних селян. І. Попович об'єднав свої дії з козаками наказного гетьмана

Лівобережної України Якіма Сомка. На допомогу повстанцям ішов загін запорізьких козаків на чолі з І. Сірком, але, зупинений ворогами, змушений був повернутись на Січ. Повстанцям вдалося вигнати шляхту з території полку, однак гетьман Павло Тетеря придушив повстання. І. Попович після тортур був страчений у Павлочі. Після відновлення польського панування на Правобережній Україні Павлоч відійшла до володінь князів Любомирських.

Джерела та література:

Антонович В., Бсц В, Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах //Український історичний журнал. — 1991. — № 5. — С. 144.

Похилевич Л. Сказання о населенных местностях Киевской губернии. — К-, 184. — С. 212, 213, 726.

Літопис Самовидця. — К-, 1971. — С. 61, 92, ПО 117, 120, 121, 177.

Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. — Львів, 1990. — С. 27, 145.

Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. — К, 1993. — С. 154, 272, 273, 281, 282, 283.